

Богдан ЖЕПЛИНСЬКИЙ,
Дарія КОВАЛЬЧУК,
Мирослав КОВАЛЬЧУК

ВІДРОДИМО ЯВОРІВСЬКУ ЗАБАВКУ!

Йдеться про самобутне і трохи призабуте на сьогодні явище — яворівську забавку, майстрів її виготовлення, давній музей яворівської іграшки в с. Наконечне I біля Яворова, єдиний у Європі, який діяв до Другої світової війни, спеціальну забавкарську школу на початку XX ст. в Яворові, де навчали робити дерев'яні іграшки, а також шляхи відродження призабутого мистецтва творення народної яворівської іграшки: проведення I етнофестивалю «Яворівські забавки — 2016»; науково-практичної конференції «Яворівські забавки — традиційне і нове»; заохочення батьків, щоб придбали дітям такі забавки і навчали їх бавитися ними.

Ключові слова: українська народна дерев'яна іграшка, розпис забавок фарбами, символічне значення барви розпису.

© Б. ЖЕПЛИНСЬКИЙ, Д. КОВАЛЬЧУК,
М. КОВАЛЬЧУК, 2016

Яворівська забавка — це явище самобутне і трохи на сьогодні призабуте. Недаремно цю іграшку називають «забавка», тому що призначена вона забавляти дітей. Виготовляють її майстри з Яворівщини та Яворова руками, застосовуючи прості інструменти. Іграшка ця зроблена з дерева липи, осики та вручну розфарбована яскравими фарбами переважно жовтої, червоної та зеленої барви.

Ремесло виготовлення цих іграшок досить древнє. Ще на початку XX ст. в Яворові була спеціальна забавкарська школа, де навчали робити дерев'яні іграшки. За розповідями Б. Жеплинського, в с. Наконечне I біля Яворова була спеціальна крамниця, де можна було придбати яворівські забавки [3, с. 2]. Був тут і невеликий музей цих іграшок. Як згадує Б. Жеплинський, «колишня корчма, яку «Просвіта» разом з кооперативою села викупила у корчмаря, після невеликої реконструкції перетворилася на оригінальний музей-крамницю, яка демонструвала і збувала кращі зразки продукції місцевих ремісників та народних умільців. Будиночок гармонійно об'єднував два просторі приміщення: в одному з них розташувався музей іграшок та сувенірів, у другому — крамниця, де можна було недорого придбати продукцію, що демонструвалася в музеї. Сільський музей приваблював численних відвідувачів не тільки з рідного села та околиць, але й приїжджих туристів; викликав захоплення не тільки дітвори, але й дорослих відвідувачів. Музей оригінальної дитячої іграшки був чи не єдиним і першим на той час таким своєрідним сільським музеєм в Європі. Жаль, що пропав він у час воєнного лихоліття і не відроджений донині» [4].

Майстри їздили зі своїми виробами по ярмарках, празниках і продавали дерев'яні вироби. Їх можна було зустріти і на теренах Польщі, Чехословаччини, Німеччини та інших країн Європи. Але військова розруха та часи радянських репресій дещо витіснили Яворівську іграшку з нашого щоденного побуту.

В 50—70-х рр. минулого століття Яворівську іграшку виготовляв славний майстер Василь Прийма [9]. Роботи цього майстра ще можна зустріти в експозиціях Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України у Львові. Справу свого батька продовжила його донька п. Юлія.

Але зараз ще живуть в Яворові майстри, які продовжують справу виготовлення дерев'яних іграшок — це Ольга Логин та родина Ференц. Їх справу продовжують ентузіасти — майстри Остап Сойка та Оксана Когут, Семен Тлустий, Галина Шумило.

Акробат — майстер Ольга Логин

Ангел — ялинкова прикраса — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

Гультяї — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

Калатало — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

Колисочка — виготовили учні ПТУ м. Івано-Франкове Яворівського р-ну Львівської обл.

Коні — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

В 2011 р. яворівські іграшки, зроблені руками Остапа Сойки та Оксани Когут, прикрашали українську ялинку у Ватикані. Ідея прикрасити ялинку яворівськими іграшками належала Остапу Сойці [5, с. 17]. В різдвяний час на центральній ялинці у Львові також можна побачити такі забавки. Влітку 2016 р. Оксана Когут та Остап Сойка мали свою персональ-

ну виставку яворівських іграшок та яворівських скринь в Музеї Івана Гончара в Києві. Численні відвідувачі музею в Києві мали нагоду придбати яворівські іграшки в подарунок для своїх дітей [8, с. 24].

Натхненно працюють для відродження яворівської іграшки майстри Семен Тлустий та майстриня з розпису Галина Шумило. Влітку 2016 р. у Льво-

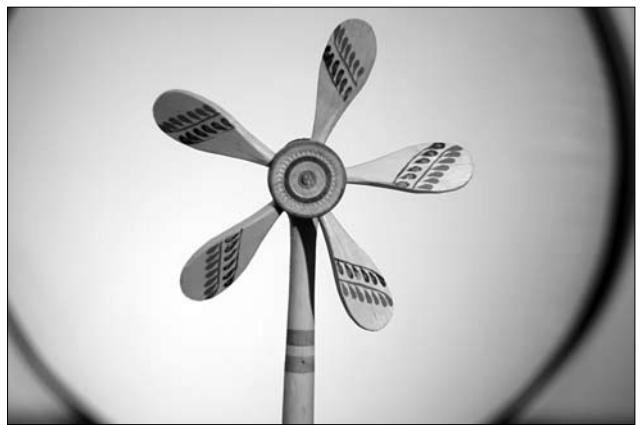
Коник — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

Пташка — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

Рахкала і калатало — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

Вітрячок — майстер Ольга Логин

Візок (возик) з кониками — майстер Оксана Когут, Остап Сойка

ві в Музеї народної архітектури та побуту відбулася виставка «Грайтеся, усміхайтеся, заваляйтесь!» робіт цих майстрів [1, с. 16]. Семен Тлустий розповів, «що для виготовлення своїх робіт використовує деревину осики, яка, як вважається здавна, має властивість відганяти усе зле. А майстриня Галина Шумило розписує забавки фарбами, де кожен із кольо-

рів має символічне значення: жовтий — сонце, червоний — квіти, достиглі ягоди, зелений — природа, недистиглі ягоди. Як розповідає пані Галина, їхні виставки у цілому світі характеризуються як сонячні» [2, с. 5].

Яворівськими іграшками можуть бавитися і хлопчики, і дівчатка. Для хлопців — це коники, візочки, запряжені кінсьми, деркачі-рахкала, калатала, гультяї. А дівчатка можуть використовувати у своїх іграх пташку, яка махає крильми та в яворівській дерев'яній колисочці заколисувати своїх ляльок [7]. Для лялькової кімнати є спеціально розфарбовані меблі — стіл з кріселками, бамбетель. Можна поратися по господарству, використовуючи дерев'яні яворівські іграшкові тачки.

Перед Великодніми святами у час Великого посту, коли у церкві не використовують дзвонів, хлопці з Яворова бавляться калаталами, а на сам Великдень — дерев'яними деркачами-рахкалами.

Ще є і рухливі яворівські іграшки, які треба підштовхувати за допомогою дерев'яної палички. Вони

називаються гультяї. Гультяї обертаються, немовби танцюють. Є ще і акробат, і дерев'яний вітрячок, що крутиться від вітру.

Як бачите, ці іграшки непрості. Від них віє домашнім теплом і пахнуть вони натуральними фарбами та дерев'яною стружкою.

19 серпня 2016 р. з ініціативи начальника відділу культури та туризму Яворівської райдержадміністрації п. Володимира Балуха в Яворові було проведено I етнофестиваль «Яворівські забавки — 2016» біля районного народного дому «Сокіл». До Яворова з'їхалися численні майстри народної творчості, щоб продемонструвати свої досягнення. Серед майстрів відомі умільці: народний майстер декоративно-прикладного мистецтва України Василь Михайлович Яремин, викладач ХПТУ № 14 смт Івано-Франкове Антон Семенович Гула, майстер Андрій Іванович Більський, член спілки майстрів НМУ Галина Андріївна Андрейко. В рамках фестивалю можна було побачити оригінальні забавки з соломки, які виготовила майстриня з с. Дубровиця Яворівського р-ну п. Марія Боянівська, а майстриня з смт Шкло Ольга Гера поділилася мистецтвом виготовлення забавок з рогози. Під час цього етнофестивалю можна було не тільки помилуватися яворівськими забавками, але й придбати їх для розваг дітей. В рамках фестивалю проходили численні майстер-класи, під час яких майстри навчали дітей яворівського розпису іграшок.

Продовженням етнофестивалю стала науково-практична конференція «Яворівські забавки — традиційне і нове», під час якої науковці проаналізували сучасний стан відродження яворівських забавок. Відкрив конференцію кандидат філологічних наук Євген Луцько доповіддю на тему: «Яворівські забавки — візитна картка Яворівщини у європейському просторі». Про «Традиції формування та орнаментального розпису дерев'яної яворівської забавки» розповіла у своєму виступі кандидат мистецтвознавства п. Леся Більська. Заслужений працівник культури України п. Богдан Жеплинський під час конференції повідомив про існування музею яворівської забавки в с. Наконечне I у 30-х роках минулого століття. Його виступ продовжив викладач ХПТУ № 14 смт Івано-Франкове п. А.С. Гула з повідомленням про «Організацію музею яворівської забавки, як оберегу культурних надбань». Ви-

Учасники фестивалю Д. Ковальчук, Б. Жеплинський, М. Ковальчук біля яворівського візочка, запряженого конем, роботи майстрів з с. Старичі Яворівського р-ну Львівської обл.

Під час науково-практичної конференції Б. Жеплинський, Д. Ковальчук, В. Балух (19.08.2016 р., м. Яворів)

кладач ХПТУ № 14 смт Івано-Франкове п. Наталія Дюг поділилася методикою яворівського розпису, який вона, разом зі своїми учнями, успішно втілює в життя, розписавши стіну по вул. Лесі Українки в Яворові. Народний майстер декоративно-прикладного мистецтва України Василь Михайлович Яремин виступив з промовою на тему «Яворівські народна дерев'яна забавка як вид художньої обробки деревини». Референт Українського Католицького університету Д. Ковальчук виступила під час конференції із згадкою про яворівські забавки, якими вона бавилася в дитинстві. У всіх виступах звучали пропозиції про поширення мистецтва виготовлення яворівських забавок та створення музею, на базі якого можна було би проводити майстер-класи. Варто зберегти це мистецтво виготовлення дерев'яних яворівських забавок, передаючи його із покоління в покоління. Про це сказа-

но у вірші Наталії Косик «Яворівські забавки» (2010) [6, с. 4]:

*Науку майстрів яворівських
Передає онуку сивий дід —
Як з дерева умілими руками
Створити іграшковий світ.
Із подивом онук спостерігає
Як оживають дідусеві забавки,
Як пташки крилами тріпочуть,
І їдуть коні, сани і візки...
Гультяї в танці закружляли,
Завів свою мелодію деркач,
Сопілка ніжно зазвучала,
У руку скрипку взяв скрипач.
Колиска, стіл, кріселка, скриня —
Це справжні яворівські забавки.
Віками з ними дух гартують
Наші малі і любі діточки.*

Заохочуємо всіх батьків, щоб придбали дітям такі забавки і навчили дітей бавитися ними. Вони кращі, ніж китайські «трансформери», тому що це іграшки українських майстрів.

...Нещодавно ми їздили до рідного с. Наконечне I біля Яворова. По дорозі на автобусній зупинці в Яворові побачили величезне, мистецько намальоване, зображення яворівської іграшки — пташки. Значить ще живе традиція яворівської забавки і буде продовжуватися в іграх наших дітей та онуків.

1. Виставка яворівської іграшки: йдемо з малечю // Львівська пошта. — 2016. — № 91 (1850). — 11 серпня. — С. 16.
2. Дмитрів І. Грайтеся, усміхайтеся, забавляйтеся / Ірина Дмитрів // Високий Замок. — 2016. — № 91 (5491). — 12—14 серпня. — С. 5.
3. Жеплинський Б. Добром відгукнеться / Богдан Жеплинський // Просвіта. — 1991. — Травень. — Вип. 16 (36). — С. 2.
4. Жеплинський Б. Традиції «Просвіти» у Наконечному / Богдан Жеплинський // Яворівщина. — 1991. — 21 травня.
5. Ковальчук Д. Яворівська іграшка — забавка мого дитинства / Дарія Ковальчук // Світ дитини. — 2016. — № 2. — С. 17.

6. Косик Н. Яворівські забавки / Н.М. Косик, Л.Б. Більська. — Львів : Український інститут «Євросоціум», 2014.
7. Компанейц М. Яворовская игрушка. Книжечка для раскрашивания / Маргарита Компанейц. — Київ : Веселка, 1978.
8. Топала В. За яворівську іграшку платять тисячу гривень / Вікторія Топала // Газета по-українськи. — 2016. — № 64 (1920). — 9 серпня. — С. 24.
9. Українська народна іграшка. Комплект листівок. Візок. — Київ : Мистецтво, 1965.

*Bohdan Zheplynskyi, Dariia Kovalchuk,
Myroslav Kovalchuk*

LET'S REVIVE YAVORIV TOYS!

The question is about an original and slightly forgotten phenomenon — Yavoriv toys, craftsmen who made it; an old museum of Yavoriv toys at the village Nakonechne I near Yavoriv — the only one which has been working before World War II; the ways of wooden toys making were taught at the Yavoriv toy's craftsmen school in the early XX century; also ways to revive of slightly forgotten art of the folk Yavoriv toys producing: the I-st ethnical festival «Yavoriv toys — 2016» carrying out, both a scientific and practical conference «Yavoriv toys — traditions and innovations»; parents encouragement for buying Yavoriv toys for their children and teaching them to play with it.

Keywords: Ukrainian folk wooden toys; toys painting; a symbolic meaning of painting colours.

*Богдан Жеплинський, Дарія Ковальчук,
Мирослав Ковальчук*

ВОЗРОДИМ ЯВОРИВСКУЮ ИГРУШКУ!

Речь идет о самобытном и немного подзабытом сегодня явлении — яворивской игрушке, мастеров их изготовления, давнем музее яворивской игрушки в с. Наконечное I вблизи от Яворова, единственном в Европе, который действовал до Второй мировой войны, специальной забавкарской школе в начале XX в. в Яворове, где учили делать деревянные игрушки, а также пути возрождения забытого искусства создания народной яворивской игрушки: проведение I этнофестиваля «Яворивские игрушки — 2016»; научно-практической конференции «Яворовские игрушки — традиционное и новое»; поощрение родителей, чтобы приобрели детям такие игрушки и учили их играть ими.

Ключевые слова: украинская народная деревянная игрушка, роспись игрушек красками, символическое значение цвета росписи.